Igazi ember neveléséhez igazi ember szükségeltetik (omne vivum ex vivo): ebben látja a szerző a nevelő kritériumát. Lelkes embereket szeretne látni az új iskola katedráin; olyanokat, akik soha semmiféle irányban nem befolyásolják, sőt tisztelik növendékeik ítéletét, világnézetét és akikből nem hiányzik bizonyos költői adottság: szeretet és lelkesedés az emberiség nagy alkotásai iránt.

Végső eredménye a nemes intenciójú és helyenkint valóban költői lendülettel megírt könyvnek az, hogy nem a külső formát, nem az órarendet, vagy tantervet kellene megreformálni, hanem a tanítás szellemét és célzatát: »l'intention de l'enseignement est plus important, que son programme« (127). S ha jelenleg nem is találhat sok követőre, nem tarthat igényt meghallgatásra, mégis jóleső érzés, hogy akad ma pedagógus, aki ily lelkesedéssel és szeretettel hirdeti az egyéniség szabadságát, a művészet mindenek felett való kultuszát és nevelő értékét.

Faragóné Proszwimmer Klára.

Richard Müller-Freienfels: Menschenkenntnis und Menschenbehandlung. Eine praktische Psychologie für Jedermann. Mit 220 Abbildungen im Text und 32 Tafeln. Berlin, 1940. 8-r., 423 l.

Az emberre vonatkozó tudományok végső célja az emberismeret. Ezeknek a tudományoknak a köre azonban manapság már annyira kibővült, hogy egyik tudomány sem vállalkozhat emberismereti szintézisre, hanem csak a maga különleges tárgykörén belül szolgálhatja az általános emberismeret ügyét. Nem várhatjuk sem a pszichotechnikától, sem a szociológiától, sem a karakterológiától, sem a biokémiától, stb., hogy egyedül oldja meg az anthropognosis problémáját. Az általános emberismerettan épen ezeknek a tudományoknak az eredményeire támaszkodva építi fel saját épületét, melyben minden értéktényező megkapja az őt megillető helyet. A lélektani értéktényező a pszichológia résztudományainak az összegét jelenti, azért a pszichológiai emberismerettan az általános emberismerettannak jó részét magában foglalja, de az anthropognosis problémáját szintén nem képes megoldani, mert nincs természettudományi alapja és nincs társadalomtudományi látóköre. Müller-Freienfels professzor elismerésre méltó hozzáértéssel és nagy gyakorlati készséggel megírt pszichológiai emberismerettanában úgy kíván ezen a nehézségen segíteni, hogy szórványosan a hiányzó elemekből is felvesz művébe tetszőleges adatokat. Célját azonban így sem éri el, mert egyenértékű tényezőket egymásnak alárendelni nem lehet. De nem is volt szükség arra, hogy munkájának az értékét így csökkentse, mert pszichológiai emberismerettana az utóbbi évek idevonatkozó szakirodalmának egyik legjobb terméke. Nem kimerítő és nem is eléggé egységes, de életteljes és meggyőző, önálló kutatások alapján készült munka. Az irodalomból Spranger, Klages, Kretschmer, Jung, Jaensch, Lersch, Günther, Clauss, stb. megállapításait értékesíti. Szövegét Menzel és Oberlaender rajzain kívül Wilhelm Busch ügyesen kiválogatott karikatúrái illusztrálják.

Az öt részre osztott mű szól az emberismeretről, mint tudományos problémáról, a lelki élet külső megnyilvánulásairól és az emberekkel való bánásmódról. Az ösztönszerű emberismeret tényeiből kiinduló tudományos ember-

ismeretnek szerző felfogása szerint legfontosabb feladata a külső kifejezések pontos megfigyelése és leírása. Ezután következik a törvényszerűségek megállapítása, és végül az egyéni sajátosságok felismerése. Müller-Freienfels a közvetlen átélés híve, az egész testet átlelkesült kifejezéshordozónak tartja, s ezzel a régibb fiziognómusok sokat hangoztatott tételét igazolja. (V. ö. Colomannus Riesinger magyar jezsuita atya értekezésével: Magisterium naturae humanae regulas ad cognoscendum internum hominem complectens. Tyrnaviae, 1716.) A kifejezőmozgások biológiai értelmét belsőnk feszültségének ejtésében látja. A kedélymozgalmak megfigyelése szerint annyira összefüggenek a testmozgásokkal, hogy a megértés is részben mozgásokon nyugszik. A megértető kifejezőmozgásainak megfelelnek a megértő benyomási mozgásai, melyeknek elmaradása figyelmeztet bennünket munkánk eredménytelenségére. A lelki élet őstaglejtéseinek ismerete az ábc-je minden emberismeretnek. Ezek a maguk összességében egyesítik a mozgások minden lehető irányát, és ellentétes viszonyban is állhatnak egymással. A testmozgások és kedélymozgalmak közötti törvényszerűen megfogalmazható összefüggés leginkább a nyelvben tükröződik. A kedélymozgalmak elnevezései eredetileg a testmozgások megjelölésére szolgáltak. A mozgások formájának vizsgálatából adódnak az alaki tulajdonságok, melyek viszonylagosak. Ahol szellem működik, ott célok jelentkeznek. A célcselekvések ismertetőjelei a sablonosság, kimértség és eszközhasználat. Színlelésnél, tettetésnél, képmutatásnál egyes kifejezésformáknak az összbenyomással való ellentéte emelendő ki. A színlelt kifejezés sok esetben a célcselekvés formális tulajdonságait hordja magán. A tettetést leginkább a szükséges kifejezés túlzott hangsúlyozása árulja el. Az udvariasságban a természeti vonatkozások mellett a politika is megnyilvánul. Az írástörvényszerűség az általános mozgástörvényszerűség különleges formája. Mindennek tesztértéke van, amit az ember cselekszik. Törekvéseiből, érdekkapcsolataiból, stb. lelkületére következtethetünk. Az emberi kultúra története a ruházat történetéből lényegileg rekonstruálható. Minden helyzet reánk kényszerít valami szerepet, melyet tudatosan vagy tudatlanul megjátszunk. A beszédben zene, lélek és szellem egyaránt kifejezést nyer. A kiismerés menetében először az ösztönöket, indulatokat, aztán az alaki tulajdonságokat, majd a felfogást, magatartást, képességeket, előéletet, alkalmazkodást, érvényesülésmódot, végül az értékelésmódot kell megismernünk. Minden embernek más a világképe, s ehhez tartozik nemcsak a mult, hanem a jövő is. Szemünkkel többet és kevesebbet látunk az előttünk lévő dolgoknál. A faj, testalkat, kor, nem, társadalmi osztály és foglalkozási kör értékes szempontokat szolgáltatnak a kiismeréshez. Az emberekkel való helyes bánásmód tekintetbe veszi a mások természetét, és a tehetséget nem értékeli túl, mert az még nem tulajdonság. Az ember fejlődésében nagy jelentősége van a megvalósító és kiigazító élményeknek. Minden nevelésben két tényező fontos. Egyfelől ki kell fejleszteni az értékes hajlandóságokat, másfelől olyan feladatok elvégzésére is képessé kell tenni a növendékeket, amelyek természetükkel ellentétesek. Az egyéni nevelés a liberális világ tévedése. Az egyéni különbségeket figyelembe kell venni a nevelésnél, de fődolog a típusképzés, mert a szellem egyéniségfeletti, és a fajnak, népnek mindenkori fejlődésfokában érvényesül.

Müller-Freienfels professzor helyenkint párbeszédes formában megírt pszichológiai emberismerettanának nagy érdeme, hogy megerősíti bennünk az emberismeret taníthatóságába és tanulhatóságába vetett hitet. Eddig ugyanis a szaktudomány pusztán elméletnek tartotta a morfológia, szimbolika, dinamika stb. megállapításait, és nem is gondolt arra, hogy a társadalmi fejlődés kezdetén mindenre születni kellett, mint ahogyan a mai jó emberismerők születnek, akiknek létezését cáfolni nem lehet. Nem gondolt arra, hogy a társadalom fejlődésének kezdetén elmélet sem volt, az is a gyakorlatból fejlődött ki, és csak később az iskolák útján vált az emberiség közkincsévé. Szerző munkájának az elolvasása után a szaktudománynak revideálni kellene eddigi álláspontját, mert amit az őstaglejtésekről, célcselekvésekről, illetőleg ezek ismertetőjeleiről, stb. ír, az minden érdek sérelme nélkül tankönyvbe kívánkozik. Munkáját lehet bírálgatni, sőt itt-ott ellentéteket is lehet benne felfedezni, de a lényege mindenkor maradandó érték lesz. Kívánatos volna magyar nyelvre való lefordítása pedagógiai szempontból is. A tanító és tanárjelöltek jó hasznát vehetnék gyakorlati évük alatt. Minden egyes tanító és tanár iskolapszichológus, sőt ennél sokkal több, — anthropognomus — lehetne, ha emberismereti készségét iskolaszerűen kifejlesztenék, mert az iskola munkájával, ha valóban hivatása magaslatán áll, semmiféle más intézményes emberismeret sem versenyezhet.

Arday Pál.

Uj magyar könyvek és füzetek.[1]

Ambrus Béla: A félelem, dac és hazugság pedagógiája. (A „Nevelés" különnyomata). Budapest, 1941. (8-r., 31 l.)

Ambrus Béla: A gyermek családi életre való nevelése. Budapest, 1941. (8-r. 11 l.)

***Bakos József: Nyelvművelés a magyar nyelv középiskolai tanításában.** Érsekujvár, 1940. (8-r. 147 l.)

***Baranyai Lipót: A klasszikus kultúra és a mai ember.** Budapest, 1941. (8-r., 16 l.)

Bene Lajos: Magyar tanítók évkönyve 1941—42. Budapest. 1941. (8-r., 243 l.)

***Bene Lajos: Szülői értekezletek és a szülők látogatása.** Budapest, 1941. (8-r., 156 l.)

***Berczik Árpád: Bethlehemes játékok.** (Balassa Bálint Könyvtár. 4. sz.) Budapest, 1941. (8-r., 104 l.)

***Bíró Vencel: A kolozsvári róm. kat. főgimnázium a román uralom éveiben.** Kolozsvár, 1941. (8-r., 38 l.)

Borotvás-Nagy Sándor: A közgazdaság és a nevelés kapcsolata. (Különnyomat). H. n., É. n. (8-r., 420—439 l.)

Borotvás-Nagy Sándor: Diákkaptár. (Különnyomat a Magyar Szemle 1941 évi aug. számából.) Budapest, 1941. (8-r., 8 l.)

***Br. Brandenstein Béla: Platon.** Budapest, 1941. (8-r., 205 l.)

1 A *-gal jelzettekre visszatérünk.